

Aleksandra LIS, Jacek BURDZIŃSKI

Akademia Rolnicza, Wrocław

ZIELEŃ OSIEDLOWA W MIEŚCIE - CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA ZASPOKOJENIE POTRZEB SPOŁECZNYCH

Streszczenie. Celem artykułu było określenie cech przestrzeni terenów zieleni osiedlowych, mających wpływ na stopień zaspokojenia potrzeb rekreacyjnych mieszkańców osiedla oraz ich znaczenia w opinii mieszkańców Wrocławia. W pierwszej części artykułu opisano cztery grupy czynników wpływających na możliwości i stopień zaspokojenia potrzeb społecznych związanych z zachowaniami rekreacyjnymi na terenach zieleni osiedlowej: (1) czynniki związane ze sposobem zagospodarowania przestrzeni, (2) czynniki związane ze strukturą społeczną terenów zieleni osiedlowej, (3) czynniki związane z uwarunkowaniami sytuacyjnymi osiedla określonymi przez strukturę przestrzenno-społeczną jego otoczenia, (4) czynniki związane ze strukturą osobowościową jednostki oraz sytuacją, jaką wyznaczają cechy środowiska, w którym jednostka żyje. W dalszej części artykułu przedstawiono badania przeprowadzone we Wrocławiu w dwóch etapach. Pierwszy etap obejmował wywiady prowadzone wśród mieszkańców osiedli wrocławskich, studentów oraz architektów krajobrazu. Celem badań było określenie zespołu czynników związanych z zagospodarowaniem terenu zieleni osiedlowej i ich strukturą społeczną, które mają wpływ na stopień zaspokojenia potrzeb społecznych związanych z zachowaniami rekreacyjnymi na tych terenach. Uzyskane wypowiedzi wykorzystano do skonstruowania kwestionariusza, stanowiącego podstawę drugiego etapu badań, w którym poproszono mieszkańców wrocławskich osiedli o określenie ważności wymienionych w kwestionariuszu czynników związanych z zagospodarowaniem terenu i jego użytkownikami. Ankietowani najwyżej oceniali czynniki związane ze sposobem zagospodarowania przestrzeni. Wymagania klimatyczne: cisza i czyste powietrze oraz wymagania dotyczące utrzymania terenu: czystość i odpowiednio pielęgnowana zieleń przeważały nad wymaganiami związanymi z kontaktami społecznymi, ze spójnością kompozycyjną tych terenów oraz rozwiązaniami kształtującymi tożsamość miejsca. Istotne dla pytanych były też wymagania związane z bezpiecznym korzystaniem z terenów wypoczynkowych oraz z ich odpowiednim wyizolowaniem.

URBAN HOUSING ESTATE GREEN AREAS - FACTORS AFFECTING THE PROVIDING FOR SOCIAL NEEDS

Summary. The purpose of this paper was to determine the spatial features of urban housing estate green areas, affecting the level of providing for recreational needs of housing estate inhabitants, and their importance as viewed by Wrocław residents. In the first part of the paper, the four groups of factors affecting the possibility and level of providing for social needs associated with recreational behaviours in urban housing estate areas are described: (1) factors associated with the way of spatial management, (2) factors associated with the community structure of housing estate green areas, (3) factors associated with housing estate situation conditions determined by the spatial and social structure of its surroundings, (4) factors associated with the personality structure of an individual and with the situation, set up by environmental features, in which an individual lives. The next part of the paper presents the survey which was carried out in Wrocław in two stages. The first stage included interviews conducted among Wrocław housing estate residents, students, and landscape architects. The purpose of the survey was to determine the factors associated with housing estate green area management and their community structure, having effect on the level of providing for social needs associated with recreational behaviours in those areas. The interview answers were used to construct a questionnaire for the second stage of the survey, in which Wrocław housing estate residents were asked to indicate the importance of factors listed in the questionnaire and associated with the area management and its users. The factors associated with the way of spatial management were given the highest rates by the respondents. The climate requirements such as calm and clean air, and the area maintenance requirements such as cleanliness and proper care for greenery outweighed the requirements associated with social contacts, compositional cohesion of those areas and solutions shaping site identity. The requirements associated with safe use of recreational areas and their proper isolation were also important for the respondents.

1. WSTĘP

Tereny zieleni osiedlowej stanowią dla mieszkańców miasta najbliższe, a co za tym idzie, najbardziej dostępne, tereny rekreacji. Odpowiednie ich ukształtowanie, w sposób odpowiadający potrzebom społecznym, może mieć istotny wpływ na, przynajmniej częściowe, przezwyciężenie skutków urbanizacji, prowadząc do poprawy warunków życia mieszkańców miasta. Obecnie tereny zieleni miejskiej stają się dobrem coraz bardziej docenianym. W wyniku przeprowadzonych przez E. Bagińskiego badań opinii mieszkańców Wrocławia związanych z waloryzacją przestrzeni miasta [3] okazało się, że najwyżej ocenione zostały osiedla Sępolno i Borek. Oba te osiedla mieszczą na swych obszarach dużą ilość zieleni, a ponadto sąsiadują bezpośrednio z dużymi kompleksami parkowymi - Parkiem Szczytnickim i Parkiem Południowym. Cechy te okazały się decydujące dla pozytywnej oceny tych obszarów (przykładowo, w przypadku osiedla Borek argument „dużo zieleni” przytaczało aż 86,4% respondentów na uzasadnienie swego stanowiska, dlaczego lubią to miejsce).

Znaczenie terenów zieleni osiedlowej oraz ich wpływ na jakość życia mieszkańców miasta i ich stan psychofizyczny związany jest nie tylko z regeneracyjną rolą zieleni,

możliwością relaksu oraz wypoczynku biernego i aktywnego, ale także z faktycznie lub potencjalnie pozytywną rolą dla budowania więzi społecznych, w tym stosunków sąsiedzkich. Duże miasta cechuje, prócz określonej liczby mieszkańców i gęstości zabudowy, także anonimowy charakter relacji społecznych¹, formalizacja więzi oraz duże zróżnicowanie społeczno-zawodowe i społeczno-kulturowe mieszkańców [16]. Odpowiednio ukształtowane tereny osiedlowe, jak potwierdzają badania [1; 6; 13; 27; 19; 10; 31; 2; 28; 30; 5; 29], pomagają odbudować lub pogłębić więzi społeczne w obrębie jednostki urbanistycznej, jaką jest osiedle, przyczyniają się także do zmniejszenia przestępczości i wzrostu poczucia bezpieczeństwa mieszkańców [12; 22; 23; 24; 25].

Biorąc pod uwagę obecny stan terenów zieleni w dużych miastach polskich, w tym we Wrocławiu, opisane jej pozytywne oddziaływanie ma w wielu wypadkach raczej charakter potencjalny niż faktyczny. Szczególnie niekorzystnie przedstawia się sytuacja tych terenów na obszarach zabudowy śródmiejskiej i w centrach miast. Podwórza usytuowane w kwartałach zabudowy staromiejskiej często pozbawione są jakiegokolwiek zieleni lub tereny te zagospodarowane są na cele rekreacyjne jedynie fragmentarycznie. Ubóstwo funkcji, formy i treści, zaniedbanie i degradacja sprawiają, że tereny te przestały pełnić funkcję rekreacyjną, prowadząc do zmniejszenia lub zaniku więzi sąsiedzkich, a niejednokrotnie stając się miejscem zachowań niepożądanych, patologicznych i przestępczych.

Stąd problematyka związana z zagospodarowaniem terenów osiedlowych w mieście ma w Polsce wymiar szeroki – dotyczy nie tylko projektowania obszarów zieleni przy nowo powstałych i powstających osiedlach, ale także odnowy² i rewitalizacji obszarów osiedli istniejących.

W niniejszym artykule autorzy szukali odpowiedzi na pytania: (1) jakie czynniki wpływają na możliwości i stopień zaspokojenia potrzeb rekreacyjnych mieszkańców w obrębie terenów zieleni osiedlowej, (2) jaką rolę odgrywa sposób zagospodarowania tych terenów dla mieszkańców osiedli we Wrocławiu, (3) jakie cechy związane z zagospodarowaniem tych terenów są dla mieszkańców Wrocławia najważniejsze.

---

¹ Badania wykazały, że życie w mieście prowadzi do obniżenia motywacji do zachowań afiliacyjnych – mieszkańcy miast mają skłonność do unikania kontaktów z obcymi [21; 18;], równocześnie jednak okazało się, że mieszkańcy dużych miast równie często prowadzą rozmowy ze znajomymi i przyjaciółmi, tak jak mieszkańcy małych miasteczek [18; 11]. Oznacza to, że potrzeba kontaktów społecznych wśród mieszkańców miast pozostała, jedynie forma jej zaspokajania uległa zmianie.

² Odnowę urbanistyczną można zdefiniować jako sumę ruchów podjętych w celu utrzymania oraz poprawy środowiskowego, ekonomicznego oraz społecznego stanu zdrowia obszaru miejskiego (P. A. Bell, Th. C. Greene, J. D. Fisher, A. Baum: Psychologia środowiskowa, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004, s. 441).

2. CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA MOŻLIWOŚCI I STOPIEŃ ZASPOKOJENIA POTRZEB REKREACYJNYCH MIESZKAŃCÓW W OBRĘBIE TERENÓW ZIELENI OSIEDLOWEJ

Czynniki wpływające na możliwości i stopień zaspokojenia potrzeb społecznych związanych z zachowaniami rekreacyjnymi na terenach zieleni osiedlowej podzielić można na cztery grupy:

- czynniki związane ze sposobem zagospodarowania przestrzeni.

Fizyczna przestrzeń w tym aspekcie stanowi zbiór okoliczności zewnętrznych, wpływających na możliwości realizacji określonych form aktywności, ich komfort i bezpieczeństwo oraz reakcje emocjonalne użytkowników związane z odbiorem przestrzeni, a także, obok struktury społecznej (liczba i rodzaj użytkowników przestrzeni i ich zachowania), na pojawiające się tam relacje społeczne. Sposób organizacji przestrzeni jest podstawowym elementem wpływającym na subiektywną ocenę jej atrakcyjności;

- czynniki związane ze strukturą społeczną terenów zieleni osiedlowej określoną przez użytkowników parków i ogrodów - ich ilość, rodzaj, rozmieszczenie i formy zachowań przestrzennych.

Przedmiotem oceny terenów zieleni jest z jednej strony sama przestrzeń, z drugiej zaś sytuacje przestrzenne związane z zachodzącymi w obrębie tej przestrzeni zachowaniami społecznymi. Stosunek osoby oceniającej do sytuacji przestrzennej warunkują oczekiwania, dotyczące rodzaju relacji pomiędzy nią a innymi użytkownikami przestrzeni. W ocenie struktury społecznej ważny jest fakt, że oceniający (podmiot oceny) jest równocześnie elementem, członkiem tej struktury. Nie jest więc tylko obserwatorem, „widzem”, lecz również uczestnikiem, „aktorem”, a tym samym staje się także przedmiotem oceny. Stąd relacje pomiędzy danym użytkownikiem terenów zieleni a pozostałymi osobami przebywającymi w tym samym czasie na danej przestrzeni mają charakter obustronny. Inaczej mówiąc, cechą charakterystyczną postrzegania ludzi jest potencjalna wzajemność. Podstawą oceny struktury społecznej jest to, na ile, w danych sytuacjach przestrzennych, wspomniane relacje (rzeczywiste lub spodziewane) są przez danego użytkownika pożądane i zgodne z jego aktualnymi potrzebami społecznymi³.

Na kształtowanie się relacji społecznych w obrębie terenów zieleni mają istotny wpływ rodzaje użytkowników i sposobów ich zachowań realizowanych w określonych przestrzeniach;

- czynniki związane z uwarunkowaniami sytuacyjnymi osiedla (struktura przestrzenno-społeczna jego otoczenia).

---

³ A. Lis: Struktura relacji pomiędzy człowiekiem a parkiem i ogrodem w procesie rekreacji. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2004, s. 35-36.

Akt wyboru u człowieka nie jest na ogół wynikiem jednej tylko motywacji, lecz złożeniem (sumą) kilku, często przeciwstawnych, dążeń⁴ [26]. W odniesieniu do określonego celu można wyróżnić motywacje pobudzające do realizacji tego celu oraz odwodzące od jego realizacji. W przypadku celu, jakim jest teren zieleni osiedlowej, istotną rolę odgrywa tu nie tylko ocena atrakcyjności tego terenu i możliwości korzystania z niego, lecz także przeprowadzona analogicznie ocena innych celów przestrzennych w mieście⁵. Najważniejszą rolę odgrywają cele o charakterze konkurencyjnym. Stanowią je obiekty, które zaspokajają określone potrzeby jednostki w stopniu większym, niż określony teren zieleni osiedlowej, lub co najmniej równorzędnym. Cele konkurencyjne „odciągają” więc użytkowników danego terenu zieleni, zmniejszając liczbę jego użytkowników, a zarazem jego rolę społeczną w układzie urbanistycznym osiedla⁶;

- czynniki związane ze strukturą osobowościową jednostki oraz sytuacją, jaką wyznaczają cechy środowiska, w którym jednostka żyje.

Czynniki te mają w szczególności wpływ na: potrzeby jednostki, jej preferencje i związane z nimi sądy ocenne oraz na możliwości zaspokajania potrzeb rekreacyjnych poprzez zachowania mające miejsce na terenie zieleni osiedlowej⁷.

3. ZAKRES I METODA BADAŃ

Badania prowadzone były w latach 2004-2006 we Wrocławiu w dwóch etapach. Pierwszy etap obejmował wywiady prowadzone wśród mieszkańców osiedli wrocławskich, studentów oraz architektów krajobrazu. Celem badań było określenie zespołu czynników, związanych z zagospodarowaniem terenu zieleni osiedlowej i ich strukturą społeczną, które

⁴ Zjawisko to Reykowski określa jako *polimotywacyjność zachowania* [26].

⁵ Ogólnie cele takie mogą odgrywać wobec określonego terenu zieleni rolę kompensacyjną, konkurencyjną, stymulującą bądź neutralną (w przypadku gdy ich istnienie nie wpływa na sposób funkcjonowania założenia zielonego i ilość korzystających z niego osób) [14; 16].

⁶ Konkurencyjność celu jest pojęciem względnym, zależy ona bowiem od indywidualnych potrzeb i preferencji, a także charakteru zachowań, jakie dana jednostka zamierza realizować. Przykładowo, dla osób szukających w obrębie terenów zieleni możliwości realizacji aktywnych form rekreacji (uprawianie sportów) celami konkurencyjnymi mogą być obiekty sportowe, siłownie itp. Osoby traktujące park czy zieloniec jako miejsce spotkań towarzyskich mogą zrezygnować z korzystania z terenów zielonych, wybierając dla zaspokojenia potrzeby kontaktów społecznych kawiarnię, bar, klub, dyskotekę itp. (A. Lis: Efektywność systemu zieleni rekreacyjnej w mieście w ujęciu psychologii środowiska. seria Monografie 31/19. Oficyna Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2003, s. 36).

⁷ Możliwości zaspokajania potrzeb rekreacyjnych mają charakter indywidualny i określone są trybem życia, sytuacją rodzinną i zawodową, zamożnością, stanem zdrowia, wiekiem itp. każdego z mieszkańców. Podstawowym czynnikiem stwarzającym możliwość wyboru terenu zieleni jako miejsca rekreacji jest czas. Tereny zieleni osiedlowej są obiektami, które, w grupie terenów zieleni rekreacyjnej miasta, stanowią cel o największej dostępności przestrzennej (bezpośrednie sąsiedztwo ze źródłem użytkowników – budynkami mieszkalnymi osiedla). Dlatego czas związany z dotarciem do tych terenów nie odgrywa tu istotnej roli, ważny jest jedynie czas, jaki jednostka spędza w ich obrębie. Z czasem związane są częściowo także i koszty wpływające negatywnie na motywację wyboru. Na ogół jednak koszty te są niewymierne i mają charakter bardzo subiektywny, zależny od danej osoby i sytuacji, w jakiej się ona znajduje. Subiektywnie odczuwanym kosztem może być np. rezygnacja z innych atrakcyjnych zajęć (wylimitowanie dążeń konkurencyjnych) [16].

mają wpływ na stopień zaspokojenia potrzeb społecznych, związanych z zachowaniami rekreacyjnymi na tych terenach. Wywiady prowadzono zadając respondentom pytania, w formie otwartej, o ich wymagania i oczekiwania, dotyczące sposobu zagospodarowania terenów osiedlowych oraz innych osób korzystających z tych terenów (rodzaje osób i ich zachowania). Uzyskane wypowiedzi wykorzystano do skonstruowania kwestionariusza, stanowiącego podstawę drugiego etapu badań. W etapie tym poproszono mieszkańców wrocławskich osiedli o określenie ważności wymienionych w kwestionariuszu czynników, związanych z zagospodarowaniem terenu i jego użytkownikami wg skali: „bardzo ważne”, „dość ważne”, „niezbyt ważne”, „nieistotne”, „oceniam cechę jako niepożądaną”.

4. WYNIKI BADAŃ

Pytania w kwestionariuszu dotyczyły wymagań i kryteriów związanych z warunkami panującymi na terenach zieleni lub podwórek w osiedlach domów wielorodzinnych oraz wymagań i kryteriów związanych ze sposobem zagospodarowania tych terenów.

Poniżej omówiono wyniki badań odnoszące się do 12 kategorii wymagań ujętych w ankiecie:

1) klimat

Wśród czynników wymienianych w tej kategorii najważniejsze dla respondentów były cisza i czyste powietrze, które przez wszystkich badanych ocenione zostały jako ważne lub bardzo ważne. Obecność miejsc zacienionych w przestrzeni uznano za ważne lub bardzo ważne ok. 60% ankietowanych, a miejsc nasłonecznionych – ponad 70%, przy czym odpowiedzi te były w dużym stopniu skorelowane (na ogół ważność obu tych czynników oceniano podobnie). Dużą rozbieżność stwierdzono w ocenie ważności obecności wody w obrębie terenu zieleni – od oceny wysokiej (bardzo ważna) po niską (nieistotna).

2) utrzymanie terenu

Czynniki związane z utrzymaniem terenu (czystość, brak przejawów dewastacji, odpowiednia pielęgnacja) ocenione zostały bardzo wysoko – niemal wszyscy respondenci uznali je za ważne lub bardzo ważne. Największą zgodność odpowiedzi uzyskano przy ocenie ważności czystości terenu, którą prawie 90% respondentów uznało za bardzo ważną (fot.1).

3) komfort użytkowania terenu

Wśród elementów wpływających na komfort użytkowania najwyżej oceniona została odpowiednia liczba ławek i innych miejsc siedzących, którą ok. 90% respondentów uznało za ważną lub bardzo ważną. Istotne w opinii badanych były także wygodne ścieżki spacerowe oraz zapewnienie swobody poruszania się osobom niepełnosprawnym, osobom na wózkach i na rowerach. Mniejsze znaczenie natomiast miała odpowiednia jakość urządzeń sportowych, w której ocenie stwierdzono znaczne rozbieżności.

4) bezpieczeństwo

Kryterium bezpieczeństwa było ważne dla większości pytaných i za najważniejsze uznano: izolację terenu od ruchliwych dróg, separację od ruchu kołowego, bezpieczne nawierzchnie, bezpieczne rozwiązania brzegów wody i uskoków terenu oraz bezpieczne urządzenia do zabaw, sportu i wypoczynku. Opinie na temat ogrodzenia terenu osiedla były zróżnicowane – niektórzy uznali je za bardzo ważny lub ważny czynnik, podnoszący poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, inni uznali go za czynnik nieistotny, część respondentów nie miała na ten temat własnego zdania.

5) bogactwo wrażeń, różnorodność

Bogactwo wrażeń i różnorodność elementów kompozycyjnych była już mniej ważna dla badanych, niemniej najwyżej oceniono zróżnicowanie form roślinnych, urozmaiconą rzeźbę terenu i zróżnicowanie kolorystyczne roślin, które ponad połowa badanych uznała za ważne lub bardzo ważne. Mniej istotne w opinii respondentów były ciekawe formy architektoniczne (budowle, rzeźby, wzornictwo ławek, koszy, latarni, posadzek itp.) - fot. 2.

6) spójność, harmonia (wrażenie przemyślanej kompozycji)

Spójność i harmonia kompozycyjna ocenione zostały przez ponad połowę badanych jako dość i niezbyt ważne. Najwyżej oceniono harmonię barw i dopasowanie do siebie poszczególnych form i elementów architektonicznych i roślinnych, najniżej – jednorodność zastosowanego wzornictwa i materiału, przy czym w przypadku ostatnich wymienionych czynników część respondentów nie potrafiła sprecyzować swojej opinii co do ich ważności.

7) poczucie prywatności, spokoju

Poczucie prywatności i spokoju było ważne dla ankietowanych. Najważniejsza była dla nich ustronność i zaciszność miejsca na terenie zieleni osiedlowej, którą prawie wszyscy ankietowani uznali za ważną lub bardzo ważną oraz cisza – czynnik istotny dla ponad 60% badanych. Na temat oddzielenia terenu zieleni osiedlowej od innych, ogólnie dostępnych przestrzeni (dróg, placów itp.) oraz półprywatnych przestrzeni (jak przedogródki) uzyskano zróżnicowane opinie. Najwięcej kontrowersji wzbudzają przestrzenie półprywatne, które przez niektórych respondentów uznawane były wręcz za niepożądane, choć większość badanych uznała je za ważny i pozytywny czynnik, mający wpływ na poczucie prywatności w przestrzeni osiedla (fot. 3).

8) przestrzenie sprzyjające kontaktom społecznym

Przestrzenie sprzyjające kontaktom społecznym zostały bardzo różnorodnie potraktowane przez oceniających, w zależności od ich poczucia więzi społecznych. Większość jednak wskazywała w swych ocenach na potrzebę istnienia miejsc do imprez oraz spotkań i zabaw grupowych i związanych z tym miejsc do siedzenia, a także na potrzebę istnienia miejsc do biesiadowania, np. przy grillu lub przy ognisku, choć część badanych uznawała istnienie takich przestrzeni za niekorzystne. W ich przypadku stwierdzić można ujemną korelację z oceną ważności przestrzeni sprzyjającej poczuciu prywatności. Mniej

istotne w opinii badanych okazały się: organizacja stref wejść do budynków, ułatwiająca kontakty mieszkańców oraz miejsca, z których można obserwować innych ludzi (fot. 4).

9) odpowiednie wyposażenie (funkcja terenu)

Ważność kryterium odpowiedniego wyposażenia terenu oceniana była różnie. Najwięcej ankietowanych uznało potrzebę wydzielenia miejsc do biegania dla psów. Za potrzebne uznano też ścieżki rowerowe, place wypoczynkowe oraz mniej lub bardziej rozbudowane urządzenia do zabaw dla dzieci. Poza wymienionymi elementami na ocenę ważności poszczególnych, wymienianych w ankiecie form wyposażenia miały wpływ wiek respondentów, ich tryb życia, sytuacja rodzinna i osobiste upodobania.

10) dużo zieleni

Zieleń i jej nagromadzenie uzyskiwała raczej wysokie notowania. Za najważniejsze uznano istnienie dużych przestrzeni trawiastych i dużych grup drzew, które ok. 80% badanych oceniło jako ważne lub bardzo ważne oraz bujność i dobrą kondycję roślin. Mniej istotne w opinii badanych okazały się zwarte, gęste formy roślinne oraz przewaga form przyrodniczych nad architektonicznymi (fot. 2).

11) rozwiązania kształtujące tożsamość miejsca

Oceny odnoszące się do tej kategorii były podzielone. Najwięcej badanych opowiadało się za interesującymi i oryginalnymi rozwiązaniami projektowymi. Mniejsze znaczenie miały elementy symboliczne (rzeźby, pomniki, inskrypcje itp.) oraz elementy i formy charakterystyczne (wyróżniające się).

12) cechy przestrzenne

Cechy przestrzenne terenu uzyskały dość wysokie notowania. Najwyżej oceniono dużą powierzchnię terenu działki, którą prawie wszyscy ankietowani uznali za ważny lub bardzo ważny czynnik. Ważne w opinii części respondentów były również: przestronność terenu, dalekie widoki oraz atrakcyjne widoki na tereny otaczające osiedle (fot. 5).

Poza omówionymi wcześniej 12 kryteriami oceny ankieta obejmowała też pytania, dotyczące kryteriów i wymagań odnośnie do innych osób, korzystających z terenu zieleni osiedlowej lub podwórza.

Za najistotniejsze kryterium ankietowani uznali bezpieczeństwo panujące na terenach wypoczynkowych związane z brakiem osób i grup przestępczych. Za bardzo ważne uznano też wyprowadzanie psów na smyczy lub w kagańcu. Część respondentów zwracała uwagę na konieczność patrolowania terenu przez odpowiednie służby.

Większość badanych zgodziła się ze stwierdzeniem, że sposób zagospodarowania terenu zieleni osiedlowej lub podwórza jest najważniejszym czynnikiem, wpływającym na liczbę jego użytkowników i ich zadowolenie. Stwierdzali także, że dalsze zwiększanie atrakcyjności terenu wpływa znacząco na ilość i zadowolenie jego użytkowników.

5. WNIOSKI I DYSKUSJA

Większość ankietowanych, jako czynniki decydujące o wyborze miejsc związanych z rekreacją, podawała sposób zagospodarowania i utrzymania tych przestrzeni, bezpieczeństwo przebywania na nich, poczucie prywatności i spokoju, dobry stan roślinności oraz urządzeń do wypoczynku, zabaw lub gier sportowych.

Bogactwo wrażeń i różnorodność elementów kompozycyjnych podobnie jak spójność i harmonia kompozycyjna ocenione zostały niżej od wyżej wymienionych czynników. Można przypuszczać, że wśród badanych użytkowników terenów zieleni potrzeby estetyczne znajdują się na drugim planie po potrzebach egzystencjalnych. Można też stwierdzić, iż sprawy estetyki i kompozycji miejsca nie są dostrzegane lub nie są należycie odczytywane przez przeciętnych użytkowników terenów wypoczynkowych w miastach.

Niewiele odpowiedzi wskazywało także na ważność czynników związanych ze strukturą społeczną terenów zieleni osiedlowej. Struktura wiekowa oraz przekrój społeczny innych użytkowników terenów nie miał w istocie dużego wpływu na decyzje o wyborze miejsca wypoczynku, z wyjątkiem wymienionych użytkowników, stanowiących potencjalne zagrożenie, takich jak: chuligani, złodzieje, pijacy, psy spuszczone ze smyczy.

Można zatem dojść do wniosku, że decydującą rolę stanowią czynniki związane ze sposobem zagospodarowania przestrzeni. Jakość urządzeń wypoczynkowych, odpowiednio pielęgnowana zieleń, bezpieczeństwo i czystość panująca na terenie, podział terenu na strefy, cisza i czyste powietrze, to czynniki istotne dla potencjalnego ich użytkownika. Czynniki związane z uwarunkowaniami sytuacyjnymi osiedla są istotne w przypadku, gdy użytkownicy oczekują realizacji konkretnych potrzeb wypoczynkowo-rekreacyjnych. Im te potrzeby są bardziej złożone i indywidualizowane, tym mniejsza staje się atrakcyjność nawet najlepiej utrzymanego i zadbanego terenu zieleni osiedlowej lub podwórka.

Porównując przedstawione wyniki badań prowadzonych na terenie Wrocławia z wynikami innych badań i przyjętymi metodologiami oceny terenów osiedlowych na świecie, zauważyć można pewne rozbieżności, wynikające prawdopodobnie z uwarunkowań polskich, w tym sytuacją społeczno-gospodarczą i doświadczeniami mieszkańców miast, kształtującymi ich wzór „typowego” i „idealnego” terenu rekreacyjnego na osiedlu. W studiach nad czynnikami mającymi wpływ na odbiór jakości terenów osiedlowych, wiele badaczy uznaje za bardzo ważny, lub zgoła najistotniejszy, czynnik związany z oceną estetyczną środowiska w jego odbiorze wizualnym [20; 8; 9]. Z przeprowadzonych badań wynika, że dla mieszkańców Wrocławia elementy estetyki związane z kompozycją terenu nie są najważniejsze, a część kryteriów dotyczących walorów estetycznych uznawana była przez wielu respondentów za niezbyt ważne lub wręcz nieistotne (np. czytelność i uporządkowanie przestrzeni, jednorodność zastosowanego wzornictwa czy ciekawe kompozycje roślinne).

W rezultacie badań przeprowadzonych w Hiszpanii [7] autorzy uznali za najbardziej istotne czynniki wpływające na ocenę terenów osiedla: odbierany status społeczny osiedla

(wyznaczony np. przez monumentalne budynki, stare kwartały zabudowy, port, wybrzeże morskie czy główne ulice handlowe), jakość zagospodarowania terenu i związany z nim czynnik bezpieczeństwa oraz obecność otwartych przestrzeni. Sposób zagospodarowania terenu oraz bezpieczeństwo są również bardzo ważne dla mieszkańców Wrocławia. Wśród ankietowanych pojawiło się jednak niewiele wypowiedzi wskazujących na istotne znaczenie czynników, mających wpływ na odbiór osiedla w kontekście prestiżu społecznego. Również wymiar otwartych przestrzeni nie stanowił najistotniejszego czynnika w ocenie terenów osiedlowych - chociaż dużą powierzchnię terenu działki wszyscy respondenci ocenili jako czynnik „ważny” lub „bardzo ważny”, to już np. dalekie i atrakcyjne widoki na tereny otaczające osiedle respondenci oceniali różnie, niektórzy uznali ten czynnik za „nieistotny” lub nawet „niepożądany”.

6. PODSUMOWANIE

Przedstawione wyniki badań wskazują, jakie czynniki związane z zagospodarowaniem terenów zieleni osiedlowej i ich użytkownikami są dla mieszkańców osiedli najważniejsze i odgrywają decydującą rolę w ocenie tych terenów oraz w procesie ich wyboru jako miejsca rekreacji. Opisane badania mogą być wykorzystane jako baza przy podejmowaniu decyzji projektowych przez architektów krajobrazu, architektów i urbanistów w Polsce.

LITERATURA

1. Abu-Ghazze, T.M.: Housing layout, social interaction, and the place of contact in Abu Nuseir, Jordan. *Journal of Environmental Psychology*, 1998, 19, p. 41-73.
2. Altman I., Wandersman A.: *Neighborhood and Community Environments*. Plenum Press, New York 1987.
3. Bagiński E.: *Wrocław w opinii swoich mieszkańców*, Oficyna Wyd. PWr., Wrocław 1998.
4. Bell P.A., Greene Th.C., Fisher J.D., Baum A.: *Psychologia środowiskowa*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004.
5. Brown B.: *Territoriality* (w:) D.Stokols, I.Altman (red.) *handbook of environmental Psychology*. Wiley-Interscience, New York 1987.
6. Coley R.L., Kuo F.E., Sullivan W.C.: Where does community grow? The social context created by nature in urban public housing. *Environment and Behavior*, 1997, 29, p. 468-494.
7. Garcia-Mira R., Arc C., Sabucedo J.M.: Perceived quality of neighborhoods in a city in Northwest Spain: an individual differences scaling approach. *Journal of Environmental Psychology*, 1997, 17, p. 243-252.
8. Garling T.: The structural analysis of environmental perception and cognition: a multidimensional scaling approach. *Environment and Behavior*, 1976, 8, p. 385-416.
9. Garling T.: A multidimensional scaling and semantic differential technique study of the perception of environmental settings. *Scandinavian Journal of Psychology*, 1976, 17, p. 323-332.

10. Guest A.M., Lee B.A., How urbanites define their neighborhoods. *Population and Environment Behavioral and Social Issues*, 1984, 7, p. 32-56.
11. Korte C.: Urban-nonurban differences in social behavior and social psychological models of urban impact. *Journal of personality and Social Psychology* 1980, 36, p. 39-51.
12. Kuo F.E., Bacaicoa M., Sullivan W.C., Transforming inner-city landscapes: Trees, sense of safety, and preference. *Environment and Behavior*, 1998, 30, p. 28-59.
13. Kweon B.-S., Sullivan W.C., Wiley A.R.: Green common spaces and the social integration in inner-city older adults. *Environment and Behavior*, 1998, 30, p. 504-519.
14. Lis A.: Efektywność systemu zieleni rekreacyjnej w mieście w ujęciu psychologii środowiska. seria Monografie 31/19. Oficyna Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2003.
15. Lis A.: Struktura podłoża motywacyjnego zachowań użytkowników parków miejskich. Zeszyty Naukowe AR we Wrocławiu nr 525, Monografie XLV, Wydawnictwo Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Wrocław 2005.
16. Lis A.: Struktura relacji pomiędzy człowiekiem a parkiem i ogrodem w procesie rekreacji. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2004.
17. McCauley C., Coleman G., DeFusco P.: Commuter's eye contact with strangers in city and suburban train stations: Evidence of short-term adaptation to interpersonal overload in the city. *Environmental Psychology and Nonverbal Behavior*, 1977, 2, p. 215-225.
18. McCauley C., Taylor J.: Is there overload of acquaintances in the city? *Environmental Psychology and Nonverbal Behavior*, 1976, 1, p. 41-55.
19. Mann P.H.: The concept of neighborliness. *American Journal of Sociology*, 1954, 60, p. 163-168.
20. Nasar J.L.: Perception and evaluation of residential street scenes. (w:) J.L.Nasar (red.): *Environmental Esthetics, Theory, Research and Application* (s. 275-289). Cambridge University Press, Cambridge 1988.
21. Newman J., McCauley C.: Eye contact with strangers in city, suburb, and small town. *Environment and Behavior*, 1977, 9, p. 547-558.
22. Newman O.: *Defensible space*. Macmillan, New York 1972.
23. Newman O.: Reactions to the defensible space study and some further findings. *International Journal of Mental Health*, 1975, 4, p. 48-70.
24. Newman O.: Defensible space: A new physical planning tool for urban revitalization. *Journal of American Planning Association*, 1995, 61, p. 149-155.
25. Newman O., Franck K., The effects of building size on personal crime and fear of crime. *Population and Environment*, 1982, 5, p. 203-220.
26. Reykowski J.: *Motywacja* (w:) T. Tomaszewski (red.), *Psychologia ogólna. Emocje, Motywacja, Osobowość*. PWN, Warszawa 1992.
27. Skjaeveland O., Garling T.: Effects of interactional space on neighbouring. *Journal of Environmental Psychology*, 1997, 17, p. 181-198.
28. Stokols D.: The paradox of environmental psychology. *American psychologist*, 1999, 50, p. 821-837.
29. Taylor R.B.: *Human Territorial Functioning: An Empirical, Evolutionary Perspective, on Individual and Small Group Territorial Cognitions, Behaviors and Consequences*. Cambridge University Press, New York 1988.
30. Taylor R.B., Brooks D.K.: Temporary territories? Responses to intrusions in a public setting. *Population and Environment behavioral and Social issues*, 1980, 3, p. 135-145.

31. Unger D.G., Wandersman A.: The importance of neighbors: The social, cognitive, and affective components of neighboring. *American Journal of Community Psychology*, 1985, 13, p. 139-169.

Fot. 1. Odpowiednia aranżacja przestrzeni i pielęgnacja zieleni wpływa na utrzymanie czystości na osiedlu. (Osiedle przy ul. Kasprowicza we Wrocławiu) Autor: Patrycja Rusek
 Pic. 1. Properly created space and nurture of plants influences on keeping clean in housing estate area

Fot. 2. Różnorodność form i kolorystyki roślin oraz ich dobra kondycja i bujność w połączeniu ze zróżnicowaniem form małej architektury. (Osiedle przy ul. Kasprowicza we Wrocławiu) Autor: Patrycja Rusek
 Pic. 2. Variety of forms and coloring of plants, their good condition and luxuriant in connection with diversion of small architectural forms (settlement on Kasprowicza Str., Wrocław)

Fot. 3. Ustronna i zaciszna przestrzeń, sprzyjająca poczuciu prywatności. (Osiedle przy ul. Kasprowicza we Wrocławiu) Autor: Patrycja Rusek
Pic. 3. Secluded and sheltered space, conducing the feel of privacy (settlement on Kasprowicza Str., Wrocław)

Fot. 4. Miejsce do gier i zabaw sportowych z widownią – przestrzeń sprzyjająca kontaktom społecznym. (Osiedle „Na Polance” we Wrocławiu) Autorzy: Fabiana Owczarek, Aleksandra Napiórkowska
Pic. 4. Game and sport fun place with auditorium – space conducing the social contacts (settlement “Na Polance” Wrocław)

Fot. 5. Duża powierzchnia działki, przestronność terenu, rozległe przestrzenie trawiaste. (Osiedle „Na Polance” we Wrocławiu) Autorzy: Fabiana Owczarek, Aleksandra Napiórkowska
Pic. 5. Large building plot area, spaciousness of area, extensive grassy spaces (settlement “Na Polance” Wrocław)

